

Psychodiagnostika osobnosti

Psychodiagnostické metody

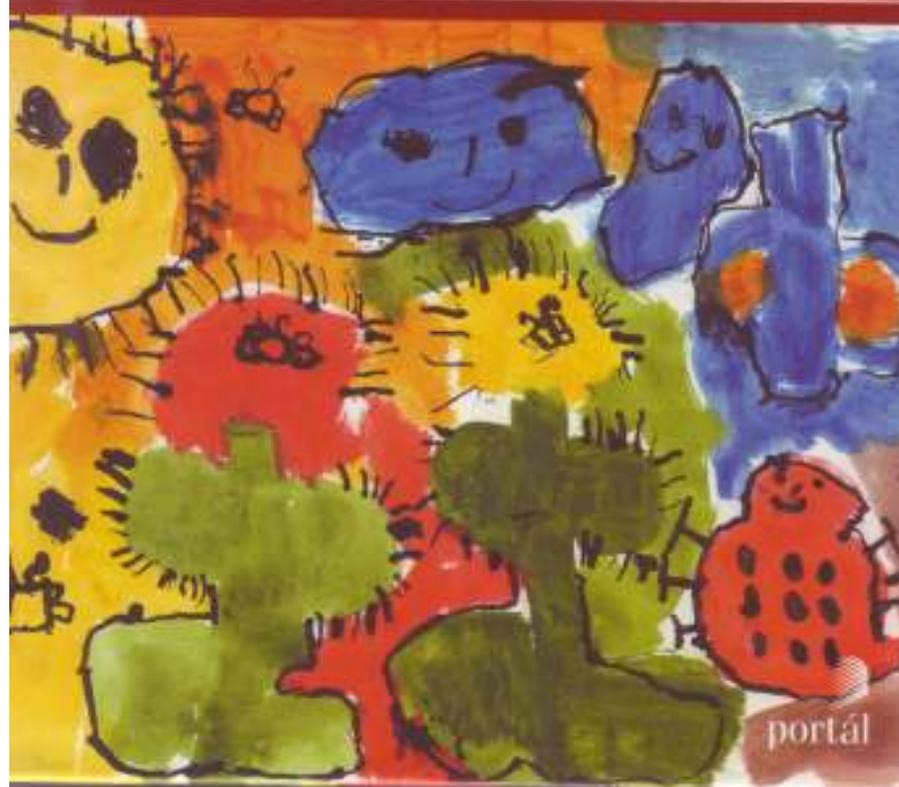

Literatura:

Svoboda, Mojmír (Ed.), Krejčířová, Dana,
Vágnerová, Marie. *Psychodiagnostika dětí a
dospívajících*. Praha: Portál, 2001.

Psychodiagnostika dětí a dospívajících

M. Svoboda (ed.), D. Krejčířová, M. Vágnerová

● **Psychodiagnostická metoda**

= soustava podnětů, úkolů, otázek a situací, které evokují projevení typických znaků dovolujících blíže charakterizovat zkoumanou osobu nebo její jisté stránky ve smyslu diagnózy.

= exaktní způsob vedoucí ke zjišťování jevů, faktů a jejich souvislostí.

M. Svoboda (1998), Psychodiagnostika dětí a dospívajících.

● **Klinické psychodiagnostické metody**

- = takové postupy, které nejsou vázány přísnými pravidly, nemají statistický základ, jsou pružné (je možné je podle potřeby obměňovat a přizpůsobovat dané situaci) a umožňují tak lépe poznat konkrétního člověka.
- = pochází z řeckého „*kliné*“ – lehátko. Nemocný upoutaný na lůžko byl delší dobu sledován a byly tak shromažďovány poznatky o jeho potížích. Termín popisuje obecný přístup.
- Klinické metody jsou starší postupy, než testové.
- Lidé se navzájem pozorovali odedávna.
- Metodu rozhovoru dokonale ovládali antičtí filozofové.

M. Svoboda (1998), Psychodiagnostika dětí a dospívajících.

● **Testové psychodiagnostické metody**

= používají standardizovaný způsob vyšetření, přičemž u všech zkoumaných osob exponujeme stejný podnětový materiál za stejných podmínek. Odpověď registrujeme předepsaným způsobem a jednotně je vyhodnocujeme.

- Termín *test* poprvé použil r. 1890 americký psycholog James McKeen Cattell a označil jím soubor psychologických zkoušek, které používal pro zkoumání individuálních rozdílů mezi studenty na univerzitě.
- Murphy (1998) považuje za test měřicí nástroj, který:
 - 1) je vzorkem chování,
 - 2) vzorek je získán za standardních podmínek,
 - 3) jsou stanovena pravidla skórování pro vzorek chování.

M. Svoboda (1998), Psychodiagnostika dětí a dospívajících.

Psychometrické vlastnosti diagnostických metod

● **OBJEKTIVITA**

- = test je objektivní tehdy, když jsou jeho výsledky nezávislé na osobě, která test předkládá a která jej vyhodnocuje.
- Instrukce a podmínky pro práci s testem musejí být pro všechny vyšetřované osoby stejné.
- Manuál metody většinou předepisuje zcela přesnou formulaci instrukce i způsob vyhodnocení.
- = možnost či resp. nemožnost záměrného zkreslení výsledku testu vyšetřovanou osobou (např. lži skóry – odhalují přetvářku).

M. Svoboda (1998), Psychodiagnostika dětí a dospívajících.

● **STANDARDIZACE**

= souhrnné označení pro zjištění reliability, pro validizaci, stanovení norem, prověření účinnosti jednotlivých částí testu, stanovení jednotné instrukce a způsobu administrace.

= v užším slova smyslu **NORMALIZACE** = stanovení norem testu:

- Možnost srovnání individuálních výsledků s normami získanými vyšetřením velkého reprezentativního vzorku osob.

M. Svoboda (1998), Psychodiagnostika dětí a dospívajících.

● **NORMY**

= ve statistickém slova smyslu – průměrný výkon, hodnota nebo typická reakce příslušného vzorku populace.

Umožňují srovnání.

- Výsledky v testu = **hrubé skóry** – převádí se na **vážené nebo standardní skóry**.
- PERCENTILY = dělí hrubý skór na 100 bodů standardního skóru.
- DECILY = dělí hrubý skór na 10 bodů (1 decil = 10 percentilů).
- Statistické hodnoty: PRŮMĚR (suma hodnot / počet měření), MEDIÁN (středová hodnota = hodnota nacházející se ve středu podle velikosti seřazených hodnot), MODUS (hodnota vyskytující se v řadě hodnot nejčastěji) apod.

● RELIABILITA

= SPOLEHLIVOST se kterou test měří to, co měří.

- STABILITA V ČASE – míra shody mezi výsledky dosaženými v témže testu po časovém odstupu (test – *retest*).
- EKVIVALENCE – *metoda paralelních testů* – porovnání výsledků několika verzí téhož testu.
- VNITŘNÍ KONZISTENCE – je dána homogenitou položek (např. porovnání sudých a lichých položek = *split-half method*)

M. Svoboda (1998), Psychodiagnostika dětí a dospívajících.

● **VALIDITA**

= **PLATNOST TESTU** – vypovídá o jeho praktické užitečnosti.

- Udává, zda test měří to, co má měřit.
- Korelace mezi testem a vnějším kritériem.
- Validitu může ovlivnit i osoba examinátora.
U rozhovoru a projektivních metod je validita závislá na zkušenosti vyšetřujícího.

M. Svoboda (1998), Psychodiagnostika dětí a dospívajících.

● **VALIDITA**

- **Empirická** = pravděpodobnost shody mezi výsledkem testu a tím, co je možné v realitě zjistit u vyšetřované osoby.
- **Paralelní (souběžná)** = udává, nakolik test účinně zjišťuje současný stav.
- **Predikční (prognostická)** = udává pravděpodobnost shody mezi výsledkem testu a chováním vyšetřované osoby po daném časovém odstupu. Jak účinně je možné na základu testu předpovídat.
- **Pojmová (teoretická, konstruktová)** = které psychologické kvality test opravdu měří.
- **Inkrementální** = sděluje, o kolik lze zpřesnit psychologické údaje či diagnózu použitím konkrétního testu.

M. Svoboda (1998), Psychodiagnostika dětí a dospívajících.

I. KLINICKÉ METODY

- příklady

- **OPD – Operacionalizovaná psychodynamická diagnostika**
 - Vychází z 1 - 2 hod. rozhovoru.
 - Popisuje člověka za pomoci 5 os:
 - 1) Prožívání nemoci a předpoklady k léčbě
 - 2) Vztahy – dysfunkční vztahové vzorce
 - 3) Konflikt – vědomé i nevědomé konflikty
 - 4) Struktura osobnosti a z ní vyplývající zranitelnost
 - 5) Duševní a psychosomatické poruchy (podle mezinárodní klasifikace nemocí MKN - 10)

- **Adult Attachment Interview –
vyšetření vztahové vazby u dospělých**

Rozhovor obsahuje 17 okruhů otázek, které se liší podle toho, zda má dospělý již vlastní děti či nikoliv.

Rozhovor se zaměřuje na vztahovou zkušenost v dětství a její zpracování v dospělém věku.

Cílem je posouzení vztahové vazby a predikce vazbového chování k dětem.

● **Diagnosticko-terapeutické pískoviště (Sandspiel)**

- Propojuje výhody projektivních výtvarných metod s metodami využívajícími pro diagnostiku hru.
- Základem je pozorování a rozhovor.
- Diagnosticky se používá společně s dalšími metodami.
- Silnou stránkou je, že je možné okamžitě terapeuticky intervenovat.

Autorkou metody **SANDSPIEL**

je Dora Maria Kalff (1904-1990)

- Psycholožka z Curychu, C.G.Jung ji podpořil ve studiu v Londýně u Lowenfeldové a Winnicotta.
- Pracovala terapeuticky s dětmi.
- Sandpiel = „via regia“ k nevědomí.
- Teoretické ukotvení v práci se symboly.
- 2 pískoviště – suchý a mokrý písek.
- Figurky v regálech viditelné na 1. pohled.

Výhody sandspielu

- Nová a přitom známá situace hry s pískem.
- Specifická kvalita vnímání a prožívání při kontaktu s pískem - aktivace podkorových center.
- Jasně ohraničený prostor v rámci zorného pole (pocit bezpečí).
- Více možností vyjádření oproti volné hře nebo kresbě.
- Živá komunikace, možnost interakcí (výhoda především u dětí a traumatizovaných) – díky symbolické řeči výstižné a srozumitelné i bez verbalizace.
- Jedinečná příležitost pozorovat přímé interakce mezi více klienty (zároveň dospělých i dětí).
- Minimální možnost vědomého zkreslení ze strany klienta
- Uchování „obrazu“ na fotografii.

Diagnostické a terapeutické možnosti SANDSPIELU:

- Zviditelnění a odstranění inter- i intrapersonálních konfliktů a blokády.
- Nacházení vnitřních zdrojů, práce se zdroji.
- Transparentnost psychické struktury klienta.
- Přístup k opomíjeným jáským aspektům.
- Šance integrovat tyto aspekty do osobnosti.
- Podpora vývoje zdravého já.
- Růst sebevědomí, síly a jistoty.
- Možnost okamžité intervence a plynulého přechodu mezi diagnostikou a terapií.

II. PSYCHOMETRICKÉ METODY

- **VÝVOJOVÁ DIAGNOSTIKA**

- **VÝKONOVÉ TESTY = TESTY SCHOPNOSTÍ**

- Testy inteligence
- Testy speciálních schopností (paměť, pozornost, kreativita)
- Neuropsychologické metody

- **POSOUZENÍ OSOBNOSTI**

- Objektivní testy osobnosti
- Dotazníky
- Posuzovací škály
- Projektivní metody – metody volby, verbální, grafické

● VÝVOJOVÁ DIAGNOSTIKA

- Raná diagnostika pro děti ve věku 0 – 3 let.
- Slouží k posouzení adekvátnosti psychomotorického a sociálního vývoje (posouzení vztahové vazby).

Gesellovy vývojové škály

- Nejstarší (20. léta 20. st.), nejznámější a nejrozšířenější obecná vývojová metoda.
- Zjišťuje úroveň zrání = maturace jednotlivých dovedností v 5 oblastech chování ve věku 1 – 36 měsíců:
 - 1) Adaptivní chování
 - 2) Hrubá motorika
 - 3) Jemná motorika
 - 4) Řeč
 - 5) Sociální chování

● **VÝKONOVÉ TESTY = TESTY SCHOPNOSTÍ**

- **Testy inteligence**

- **Testy speciálních schopností** (např. paměť, pozornost, lateralita, kreativita, prostorová orientace, testy verbálních, matematických, uměleckých nebo technických schopností atd.).

- **Neuropsychologické metody** (též testy organicity)

Cílem je zjistit, zda a jak případná organická poškození ovlivňují jednotlivé psychické funkce. Nejčastěji se tzv. **organický psychosyndrom** diagnostikuje na základě poruch vnímání, orientace, paměti, pozornosti, specifickým postižením intelektových funkcí, poruch úsudku, emoční lability, oploštěním citového prožívání.

Nejznámější:

- Luria (Luria Nebraska Neuropsychological Battery)
- Halsteadova-Reitanova neuropsychologická baterie (HRNB)
- Grassiho test organicity, - Test organické integrity (OIT),
- Diagnostika cerebrálních poškození (DCS)
- Testy na diagnostiku afázie (screeningový, Minnesotský, Western Aphasia Battery WAB ...)

● POSOUZENÍ OSOBNOSTI

- **Objektivní testy osobnosti** – zkoumaná osoba vystavena úkolům, které provokují chování, v němž je projevují jednotlivé rysy osobnosti, návyky, potřeby apod. – nelze záměrně zkreslit výsledek

Zkoumá se: impulzivita, pečlivost, aspirační úroveň, sugestibilita, mravní cítění, vytrvalost, jednání ve stresu – psychická odolnost, kognitivní styl, empatie.

- **Dotazníky** – založené na subjektivní výpovědi, měří jeden rys osobnosti (např. neuroticismus, úzkost, depresi, životní spokojenost, asertivitu, agresivní chování, empatii, interpersonální chování, hodnoty, zájmy, obranné mechanismy) nebo jsou vícerozměrné (např. temperament, psychické pocity a stavy, Dotazník interpersonální diagnózy ICL -Timothy Leary: dominance, submise, egocentrismus, závislost, agrese, afilience, rezervovanost, responzibilita, Eysenckův dotazník, Cattellůvu dotazník 16 osobnostních faktorů, Big 5 ...)
- **Posuzovací škály** – subjektivní, objektivní
- **Projektivní metody**

● POSOUZENÍ OSOBNOSTI

- **Objektivní testy osobnosti**
- **Dotazníky**
- **Posuzovací škály**
- **Projektivní metody:**
 - 1) **METODY VOLBY** – např. **Luscherův test preference barev**
 - 2) **VERBÁLNÍ** – např. **slovní asociační experiment**,
 - **Rorschachův test**, - **Tématický apercepční test (TAT)**,
 - **Rosenzweigův obrázkový frustrační test**,
 - **Hand test (test ruky)**
 - 3) **GRAFICKÉ** – např. **kresba postavy**, - **test kresby stromu**,
 - **test tří stromů**, **snový strom**, **dům-strom-člověk**, **test kruhu**, **test čáry života**